

АКЦЕНТУАЦІЯ ХАРАКТЕРУ ТА ЇЇ ВИДИ

Поняття «акцентуація» і класифікацію акцентуацій запропонував видатний німецький психіатр і психолог К. Леонгард (1968). Акцентуації як тимчасові стани психіки найчастіше спостерігаються в підлітковому і ранньому юнацькому віці. Зазвичай акцентуації розвиваються в період становлення характеру і з віком згладжуються. Однак підлітковий вік настільки важливий для подальшого самовизначення людини, що впливає не тільки на стадії формування професійних інтересів і намірів, а й на подальшу професійну адаптацію. Тип акцентуації вказує на проблемні місця, дозволяючи прогнозувати і запобігати травмуючі ситуації.

Інша класифікація була запропонована А.Є. Личко (1977), яка базувалася на класифікації психопатій П.Б. Ганушкіна (1933). Всі акцентуації Личком розглядаються як тимчасові зміни характеру, які із дорослішанням людини поступово згладжуються. У той же час частина з них переходять в психічні захворювання або ж зберігаються на все життя.

На думку автора існує явна і прихована акцентуація. Явна акцентуація - ця ступінь відноситься до крайніх варіантів норми. Проте вираженість рис певного типу зазвичай не перешкоджає соціальній адаптації. Займане положення, як правило, відповідає здібностям і можливостям. З віком особливості характеру або залишаються досить вираженими, але компенсуються та не заважають адаптації, які настільки згладжуються, що явна акцентуація переходить у приховану.

Прихована акцентуація - ця ступінь відноситься не до крайніх, а до звичайних варіантів норми. У повсякденних, звичних умовах, риси якого-небудь типу характеру виражені слабо або не виявляються зовсім. Навіть при тривалому спостереженні, при різносторонніх контактах і детальному знайомстві важко буває скласти уявлення про певний тип.

На тлі акцентуацій можуть виникати перехідні розлади (девіації, гострі афективні реакції, неврози та різні реактивні стани). Також можуть проявлятися трансформації типів акцентуацій через вроджені механізми або серидовищний вплив. У класифікації А.Є. Личко розглядаються такі типи:

Гіпертимний. З дитинства непосидючі, шумні, комунікабельні. У шкільні роки швидко схоплюють матеріал, допитливі, мають піднесений настрій, високу самооцінку, щирі, конфліктують, гостро переживають емансипацію, прагнуть до лідерства. Прагнуть компаній. Іноді можуть трансформуватися у Циклоїдний тип.

Циклотимічний. У дитинстві проявляють себе як гіпертими, але зі старшого підліткового віку спостерігається перша субдепресивна фаза. Для цього стану характерний песимізм, втрата інтересу до раніше улюблених занять, тяжкі переживання втрат та невдач, сонливість, афективні реакції. Повертаються у гіпертимні фази (але не на довго). Зазвичай фази тривають кілька тижнів. у поєднанні з лабільним типом, фази можуть тривати по кілька днів.

Лабільний. У дитинстві не відрізняються від решти дітей, іноді проявляють невротичні реакції або соматичну інфантильність. Пізніше – різко змінюють настрій без значних причин і з великою амплітудою. Від настрою залежить все їх життя – працездатність, сон, спілкування, апетит, самопочуття, хоббі.

Астеноневротичний. У дитинстві спостерігаються риси невротатії (розлади сну, апетиту, енурез, страхи тощо). У підлітків, якщо розвинеться, то проявляється у втомлюваності, дратівливості, іпохондрії. Прагнуть компаній, але втомлюються від неї, самооцінка відображається іпохондрією. Підвищена чутливість до розумових навантажень та подій, що провокують іпохондричність.

Сензитивний. У дитинстві лякливі та боязкі, малорухливі, слухняні, не ризиковані. У шкільному віці проявляється хіба що сором'язливість старанність, відповідальність. Наслідують поведінку дорослих, займаються тими сферами діяльності у яких відчувають себе неповноцінними, прагнучи це виправити.

Психоастенічний. У дитинстві лякливі, незграбні, розсудливі, нав'язливі. У підлітковому віці нерішучі, недовірливі, схильні до самоаналізу, нав'язливих станів та страхів. Можуть мати ОКР.

Шизоїдний. Виявляються з раннього дитинства (самотні, уникають шумних забав та компаній, тримаються дорослих, мовчать, стримані, емоційно холодні). У підлітковому віці все посилюється, намагаються завести друзів, але при невдачі ще більше йдуть у себе, здаються холодними та жорстокими, не переконливі, приховують внутрішній світ, фантазують, мають інтелектуально-естетичні хобі.

Епілептоїдний. У молодшому шкільному старанні, але з часом, стананність стає ціллю, закриваючи собою суть навчального процесу. Бувають афективні спалахи (злість, дратівливість, пригніченість, апатія). Вони ревниві, можуть проявляти садиські або мазахістські нахили, піклуються про своє здоров'я.

Істероїдний. Ще з дитинства не переносять, коли перед ними хвалять когось іншого, потребують багато уваги, всі іграшки їм швидко набридають, проявляють артистичні здібності, навчальні успіхи залежать від публічної похвали. У підлітковому віці все це загострюється, вони прагнуть до себе ще більшої уваги, Вони постійно намагаються грати якусь роль.

Нестійкий. У дитинстві непосидючі, неслухняні, лякливі, бояться покарань. Начаються лише за суворого контролю, прагнуть розваг, веселощів, задоволень. Дуже швидко та різко відбувається реакція емансипації, тяжко переносять самотність. Іноді бувають втягнуті у злочини.

Конформний. Переймають думки та наслідують поведінку свого оточення, консервативні, недостатньо критично мислять, не люблять зміни, неініціативні, схильні до іпохондрії, депресії від втрати, можуть розвиватися і інші акцентуації.

Змішані типи. Вони поділяються на дві групи: проміжні (обумовленні вродженими особливостями та умовами раннього розвитку) – комбінації з лабільним, шизоїдним типами, і трансформації з гіпертимного у циклоїдний; амальгамні (нашарування рис одного типу на основу акцентуації іншого типу) – зазвичай на гіпертимну, шизоїдну, епілептоїдну чи конформну.

Отже акцентуовані характери залежать не від природно-біологічних властивостей, а від факторів зовнішнього середовища, які накладають відбиток на спосіб життя даної людини.

Найяскравіше акцентуації характеру проявляються у підлітковому віці, адже у цей період буває психологічно важко переносити деякі ситуації. Підліток відчуває розгубленість, невпевненість, мучиться сумнівами, втрачає працездатність, в той час як в інших ситуаціях він навпаки, відчуває себе адекватно відчуває прилив сил і бадьорості.

При сприятливому розвитку акцентуовані особистості можуть володіти більшим творчим потенціалом, ніж неакцентуовані, якщо спрямувати їх у потрібне русло.

*Наковий керівник: Дубчак О.Б.
канд. психол. наук*